

*Un conjunt de pedra
cisellat pels homes i
pel temps (Pastel de
Josep Aguilera).*

Girona antiga, patrimoni del món?

L'Associació Arqueològica de Girona i l'Associació d'Amics de Girona antiga, en una acció conjunta, han pres l'acord de demanar a la UNESCO la declaració del recinte històric-monumental de Girona com a Patrimoni Mundial. Aquesta declaració suposaria la inclusió de la Girona vella a la Guia del Patrimoni Mundial que edita l'alt organisme internacional, amb el catàleg dels monuments més importants dels cinc continents, i posaria en marxa un seguici d'avantatges jurídics i propagandístics per a aquest conjunt de pedra, cisellat pels homes i pel temps, que ha acumulat a través dels segles els testimonis successius de tantes generacions.

Val a dir que el títol que es vol sol·licitar no s'atorga fàcilment: en tot Catalunya només pertanyen al Patrimoni Mundial algunes obres de Gaudí. Però a l'Estat espanyol ja son varies les ciutats que han obtingut la declaració a favor de llurs nuclis històrics. No és, doncs, cap utopia allò que persegueixen les dues associacions, i ara només es tracta de rodejar la iniciativa de tots els elements que li puguin ser favorables. L'Ajuntament, la Diputació i la Delegació de Cultura de la Generalitat han anunciat públicament el seu suport, i trenta-cinc entitats i corporacions encapçalen la llista de les adhesions, però caldrà encertar molt bé la forma i el moment de realitzar les gestions per tal de dotar-les de les màximes garanties d'èxit.

Des d'ara, però, independentment del resultat final, l'anunci de la sol·licitud ja s'ha apuntat un primer punt: l'organització gairebé espontània d'una mena de campanya de conscienciació ciutadana per tal de fer redescobrir als mateixos gironins la importància i la vàlua del seu patrimoni històric, arquitectònic i monumental. Seria trist que, com el sastre del refrany, que és sempre el més mal vestit, el gironí fos també l'últim d'assabentar-se de la riquesa que posseeix, tan admirada pels qui vénen de fora com menyspreada, o almenys ignorada, pels qui la tenen cada dia a l'abast de la mà.

Un dia a l'any per a les Ballesteries

A bans de portar el nom actual de les Ballesteries, aquest espai urbà gironí paral·lel a la muralla i al riu era conegut com el carrer de les Fàbriques, pel gran nombre de tallers metal·lúrgics que s'hi havien instal·lat. A poc a poc, l'especialització dels artesans en la fabricació de sagetes i ballestes li va fer canviar el nom. Això succeïa a mitjan segle XIV, però al cap de cent anys els metal·lúrgics ja alternaven amb els del ram tèxtil, i progressivament amb els de la pell i el calçat i altres oficis.

Moltes d'aquestes activitats han subsistit fins avui, perjudicades només pel càstig de la circulació que, si sempre s'ha fet present al carrer, ha acabat per crucificar-lo amb el seu augment progressiu, el seu soroll desfermat i la seva velocitat excessiva, bo i posant en perill la vida dels prepotents conductors i sobretot dels desemparats vianants, obligats a fer equilibris constants al llarg d'unes voreres purament simbòliques.

Malgrat tot, el carrer conserva encara un cert aire del passat. I el retrobarà del tot — com va succeir fa un any — el dia de Tots Sants, quan, alliberat per unes hores del terror circulatori, pugui muntar al llarg de la calçada un mercat d'artesans, brocanters i antiquaris que, conjuntament amb els botiguers actuals, oferiran llurs productes i mostraran a milers de visitants els secrets ancestrals de la seva fabricació.

En la feixuga operació de rehabilitar la ciutat vella, una aportació com aquesta és fonamental, perquè revitalitza el nucli amb l'activitat que li és pròpia: la que ha donat noms als seus carrers i ha configurat el tarannà de la seva gent a través d'un procés secular. Per això entrar, el dia de Tots Sants, en el món bigarrat que comença a partir dels Quatre Cantons i arriba fins a l'església de Sant Feliu no és només endinsar-se en el passat, sinó submergir-se de ple en l'essència de Girona.

*L'antic espai urbà
paral·lel a la muralla
i al riu
(Les primitives
Ballesteries en un
dibuix de Mercè
Huerta).*

El castell de Sant Ferran, enorme baluerna desaprofitada.

L'Empordà emmurallat

L'any 1973, Salvador Dalí va fer aquesta reivindicació inesperada del castell de Figueres: "El castell de Sant Ferran és únic al món; jo només n'he vist un a Rússia que el supera en grandiositat. Me'l conec molt bé, perquè vaig fer-hi el servei militar. És un escenari digne d'en Dalí i crec que està predestinat. Espero poder-hi fer grans coses. Sobre el seu futur només cal esperar; vindrà un dia que caurà com una figa seca".

La figa, però continua ben ferma a la figuera de Figueres, i, si el castell estava predestinat, no era pas a acollir el senyor Dalí, sinó uns altres bigotis: els de l'ex-tinent coronel de la Guardia Civil Antonio Tejero, que hi compleix condemna per la seva participació en el cop d'estat de 1981.

L'any 1983, deu anys després de les declaracions de Dalí, l'alcalde de Figueres va fer les primeres gestions prop del Ministeri de l'Exèrcit per tal d'obtenir la titularitat del castell i destinar-lo a usos civils. L'any 1984 va reiterar la petició, i el Ministeri es va mostrar disposat, en principi, a parlar-ne. Ara, amb el consens de totes les forces polítiques representades, l'Ajuntament ha decidit impulsar la realització d'un estudi sobre les possibilitats del conjunt arquitectònic i, amb les conclusions a la vista, negociar la fórmula més convenient per obtenir la reconversió del castell. Es parla d'un Concurs Internacional d'idees i de l'interès de persones com Oriol Bohigas o Ricard Bofill a participar-hi.

Qui sap, doncs, què ens podrà deparar el futur d'aquesta fortificació tan carregada de gran i de petita història. Allà hi va morir l'any 1809 el general Alvarez de Castro, qui sap si torturat pels francesos. Allà es va celebrar l'any 1939, amb assistència del president Negrín, la darrera sessió de les Corts Republicanes d'Espanya. Allà hi compleix condemna en solitari el colpista Tejero, rodejat d'uns pocs soldats i de cent vuitanta mules. El governador civil de Girona ha declarat fa poc que Tejero costa més car que no costava Hess, i ha afegit que "les mules són un anacronisme". Ben mirat, potser no ho són tant. En tot cas és el castell sencer el que resulta un enorme anacronisme: el d'una baluerna desaprofitada i estèril que podria tenir mil rendibilitats culturals, recreatives, cíviques i socials. Allò que és

anacrònic i paradoxal és que es trobi inútilment captiva i segrestada de l'ús públic una parcel·la tan extensa de la que fou anomenada "terra de llibertat". És justament des d'allà dalt, posat "dempeus a la muralla" del castell, des d'on el poeta Albert Serrano contempla i descriu el paisatge de l'Empordà com "una planura molt fina / que no vol viure ofegada, / cada vegada més gran, / cada vegada més ampla".

El paisatge que mai no va existir

L'anunci de la filmació d'una pel·lícula basada en la novel·la *Solitud* de Víctor Català ressuscita un dels enigmes més singulars de la nostra història literària: ¿En quin indret es va inspirar Caterina Albert per descriure el mític paisatge de muntanya que emmarca el seu drama psicològic-rural?

A l'hora de buscar escenaris per al rodatge del film, el director ha comprovat, una vegada més, que l'ermita de Santa Caterina, al peu del promontori del Montgrí —lloc que s'assenyala sovint com a font inspiradora— no té res a veure amb l'ermita de Sant Ponç i el seu feréstec entorn tal com són descrits magistralment a la novel·la. Romà Guardiet confessa que ha hagut de recórrer tot Catalunya i part d'Osca i de Terol fins a trobar un lloc que sembla complir els requisits exigits pel text original: l'ermita de Boscal, a la vessant del Cadí.

L'any 1905, en una carta a Caterina Albert, Joan Maragall es mostrava intrigat per aquesta qüestió, perquè li havien arribat veus que l'escriptora de l'Escala no havia estat mai a l'alta muntanya. El poeta preguntava: "I com pot ser, això? Perquè allí (a *Solitud*) n'hi ha fins l'olor, l'ànima. (...) Si vostè pogués i volgués dir-me com ha estat això, em faria una gran mercè".

No se sap què li va respondre Caterina Albert, però el seu biògraf Josep Miracle imagina que li devia dir la veritat: que no coneixia altra muntanya que la del Montgrí. I tal vegada li va explicar allò que més endavant confessaria a Joan Oller i Rabassa: "Que a la muntanya de Santa Caterina hi havia anat molt poques vegades; que potser sí que algun record l'ajudà, però que la muntanya de *Solitud* l'havia imaginada mentre anava escrivint la novel·la".

Després de saber això, llegir els tres primers capítols de l'obra és comprovar fins on podia arribar la insòlita capacitat creativa de l'autora. Maragall no es podia estar de dir-ho a la seva carta: "He pensat molt en això, perquè tira per terra una pila de coses que tenia per indestructibles sobre la relació entre l'art i la vida. Ja em faig càrrec de lo molt que pot fer la sola intuïció artística, i de lo molt que pot ajudar-se de lo ben adquirit i assimilat d'altres obres artístiques ben contemplades; però arribar a donar la sensació de la vida de les muntanyes com vostè la dona en *Solitud* sense haver-hi estat, ho tinc per una meravella".

Ara veurem si el paisatge real del cinema és capaç de reproduir la presència i la força viva d'aquell món que, segons sembla, la novel·lista va fer emergir portentosament del no-res.

Víctor Català, un
prodigi d'imaginació.

El silenci perdut de Calella

Tots els bons lectors de Josep Pla saben que Calella de Palafrugell li va inspirar algunes de les pàgines més memorables de la *Guia de la Costa*

paperets

- Aquest estiu hem viscut, més que mai, sota el signe fatal dels accidents de trànsit. Les notes oficials no s'han cansat de dir —segurament amb raó— que eren deguts majoritàriament a fallades humanes. Però ara resulta, segons explica Elianne Ros a *La Vanguardia*, que els punts negres detectats aquest estiu a les carreteres gironines són els mateixos punts de fa cinc i deu anys, sense que els responsables hagin traçat fins ara cap projecte alternatiu, llevat de la cruïlla de la N-II amb l'accés a l'aeroport de Vilobí. Tot són plans a mitjà o llarg termini, i a vegades ni això. L'única cosa que té clara la *Dirección General de Tráfico* per als propers anys és que es produirà "un considerable aumento de los accidentes en las carreteras de las comarcas gerundenses".

- Temps era temps, l'Ajuntament de Girona creava el Premi de Novel·la *Inmortal Ciudad de Gerona* i l'instituí en castellà "para asegurarle una mayor difusión". Al cap de vint anys i de tantes coses passades, l'Ajuntament de Girona ha oficialiat íntegrament en castellà la cerimònia de subhasta de les parades de Fires, i s'ha emparat en la mateixa causa: la d'assegurar la màxima participació de firataires, inclosos els no catalans. Potser no som, doncs, tan lluny com sembla d'aquells anys ominosos, o potser ens hi tornem a acostar d'una manera insensible, amb el lent caminar del cranc.

- Si visiteu qualsevol barri històric del món, el trobareu farcit de botigues i de parades amb els lògics i inevitables *souvenirs*. A vegades de bona qualitat, a vegades estèticament lamentables, compleixen bé o malament la seva agraïda funció de recordatori. Joan Cortés, que té un establiment obert a la Força, explica al *Diari de Girona-Los Sitios*: "L'estranger es lamenta que no hi hagi a Girona ni una botiga de *souvenirs*". Josep Pla ja feia notar aquesta mancança com un fenomen únic al món. Diuen que Girona és una ciutat de botiguers, però no es pot negar que deuen ser uns botiguers ben estranys.

Brava. En elles, a més de les famoses descripcions de les Voltes i de l'entrada dels vents, s'hi troba una referència precisa a un element que semblava consubstancial amb l'indret: el silenci. En la densa quietud del Portbó, a l'hora de dinar, Pla sent només, en la llunyania, "un petit soroll de forquilla o de cullera xocant contra un plat". I afegeix: "Les coses, extasiades, semblen desprendre una gran calma, una barreja de tendresa i de pau".

Això succeïa l'any 1941, abans de l'arribada dels turistes. Però l'any 1970 la calma de Calella encara no s'havia perdut. El 16 de juliol d'aquell any vaig poder escriure això en una crònica per al diari *Tele/expres*: "En una hoja de papel blanco, pegada al cristal, escrito con admirable caligrafía, leo el más insólito anuncio que uno hubiera soñado encontrar en pleno *boom* turístico: "Clases de clavicémbalo a partir del lunes". Atardecer en Calella... Los porches blancos enmarcan el horizonte gris. Una barca de remo cruza la bahía sin alterar la increíble calma de este rincón milagroso cuyo silencio puede encontrar todavía, como único contrapunto, la voz de un clavicémbalo en el aire del crepúsculo".

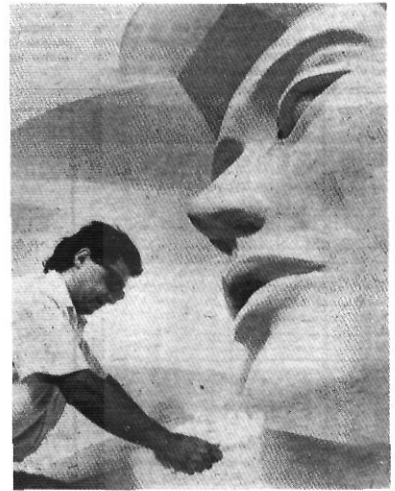
Tot això s'ha acabat. Torno a Calella, un cop més, per comprovar que aquell encís s'ha perdut. Fa set anys que al bell mig del nucli tradicional s'hi va obrir una discoteca. El seu soroll escandalós s'escampa insuportablement tota la nit, tota la matinada. Els carrers són envaïts per bandes incontrolades. Hi ha crits, hi ha corredisses, hi ha baralles; llueixen els ganivets sota el patètic teló de fons de la droga. Hostes inesperats s'han fet amos de tots els racons; trenta, quaranta, cinquanta personatges estraforaris regnen sense llei pels carrers familiars de Chopitea, Gravina, Miramar, Bofill i Codina, Pep Gilet. Ocupen les entrades de les cases, dormen a les escales dels apartaments, beuen a través de la finestra d'algun establiment que es vol estalviar l'impost d'ocupació de via pública. La netedat ha desaparegut. La seguretat del ciutadà s'ha posat en dubte. L'ordre públic és cada cop més problemàtic. I el soroll, com el símbol visible d'aquest gran desordre, trenca impudicament aquell antic silenci que es podia escoltar i tocar; un silenci que semblava pastat expressament per embolcallar les Voltes i per fer de coixí a les onades. Allà on Pla sentia l'alegre ressò de la forquilla sobre el plat, allà on el clavicémbal podia sonar plàcidament en la pau del capvespre, l'estridència més desafinada ens persegueix i ens agredeix tot-hora com una maledicció descarada i constant.

Calella de Palafrugell: s'ha acabat el silenci que es podia escoltar i tocar.

Camilo José Cela a l'època en què parlava del Ter.

Una altra batalla del Ter

Un vell article periodístic de 1950, ara exhumat pel suplement dominical de *La Vanguardia*, Camilo José Cela parla d'un "coplero barbudo y sin ojos, andariego y decidor, que se llamaba Josep y era, según decía, del caserío de Soley Avall, en Sant Joan de las Abadesses, y a orillas de un río Ter niño todavía". L'escriptor gallec recorda i transcriu la cançó que cantava en Josep amb la seva veu de baríton:

*"Si t'agrada córrer món,
algun dia, sense pressa,
emprèn la llarga travessa
de Ribes a Camprodon,
passant per Queralbs i Núria,
per Nou Creus, per Ull de Ter
i Setcases, el primer
llogarret de la planúria".*

Setcases presentava, en aquella època, un aspecte ròneg i trist, amb els carrers bruts i les vaques com a mestresses absolutes. Un altre escriptor foraster, Pedro de Lorenzo, el va descriure així: "Pueblo de callejuelas umbrías, donde la paja, alegre, pone su nota amarilla, rebosante de las viviendas oscuras, en las que moran hombres de gesto lento, pesado, de rostro inexpresivo y como en somnolencia. Pueblecito de establo".

Ara el poble ha crescut, s'han restaurat molts edificis i se n'han alçat de nous, no sempre respectuosos amb l'estil dels antics. Ara el conjunt, presidit pel campanar, té la perspectiva irreal, com de conte, que el pintor olotí Josep Pujol va copsar en un oli amb tots els volums i colors. El Setcases d'avui és viu tot l'any, "primer llogarret de la planúria", el primer nucli habitat "a orillas de un río Ter niño todavía".

El Ter, un dels rius més aprofitats i explotats del país, té instal·lades centrals elèctriques a Tregurà, a Sau, a Susqueda i al Pasteral, però sembla que amb tot això encara no n'hi ha prou, i ara volen posar-ne una altra en el seu primer tram. Si prosperés el projecte presentat per una empresa de Granollers, Setcases es podria trobar sobtadament sense riu i sense les rieres que vessen el seu doll alegre arran mateix dels carrers.

El Ter, com tots els rius importants, ha viscut les seves batalles. La cruenta de la Guerra dels Trenta Anys, contra els francesos atrinxerats entre Verges i Torroella, però també les incruentes i no menys doloroses de després: contra la derivació a Barcelona, contra la presa de Susqueda, contra els regadius escamotejats, contra la contaminació creixent. A totes elles s'hi afegeix ara la que potser s'haurà d'entaular a Susqueda, qui sap si per guanyar-la o si també per perdre-la, llastimosament, una vegada més.

NARCÍS-JORDI ARAGÓ

- La dona-vela-campanar que Joan Abras va regalar a Palamós perquè anunciés la vila com a hipotètic "paradís" no ha merescut cap mena d'atenció per part de l'Ajuntament. No hi ha hagut focus per il·luminar l'obra de nit, i de dia s'ha vist rodejada d'herbes silvestres en un parterre de gespa inexistent. Al cap de tres anys de veure-la maltractada i abandonada, el seu autor s'ha decidit a repintar-la personalment. Estranya gratitud la d'un poble que, després de rebre de l'artista una obra com aquesta, l'oblga a seguir tenint cura del seu manteniment.

- El 31 de juliol de 1787 —ara ha fet dos-cents anys— el rei Carles III va signar la reial cèdula per la qual es constituïa la *Real Villa del Puerto de la Selva de Mar*, separant així el barri mariner del vell poble resguardat de la costa i dels embats dels pirates. La segregació va ser molt discutida, però ara els dos pobles —el Port i la Selva— viuen tranquil·lament independents. I no es poden queixar de l'èxit literari que han tingut: si el Port ha inspirat tantes obres de Sagarra i de Foix, la Selva ha merescut l'honor d'omplir, ella sola, la poesia i la prosa de Tomàs Garcés.

- En aquests papers s'ha parlat algun cop del localisme i de l'universalisme. Ara, al *Quadern de El País*, el poeta mallorquí Blai Bonet il·lumina aquelles reflexions amb una lúcida definició: "El local és l'home profundament arrelat a la terra i al sentiment de la vida real... El cosmopolita és el no-res d'un oratge que amb el buf fa volar una targeta d'American Express. L'universal és el mateix que el local, però amb una visió de la mentalitat total i una total visió i sentiment d'aquesta realitat..."